

ISSN 0027-8084
УДК 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXIX/1-4

БЕОГРАД
2008

НОВА ИСТРАЖИВАЊА ЈЕЗИЧКЕ СЛИКЕ СТВАРНОСТИ

У новије вријеме проф. Људмила Поповић се јавља са занимљивим и подстицајним радовима у српској лингвистичкој периодици. Међу њима је и подоста оних који се баве проучавањем језичке слике свијета. Књига *Језичка слика стварности*¹ представља резултат тих њених истраживања која су кроз ове радове била само дјелимично представљана нашој научној јавности. Поред Увода, ова монографија садржи три поглавља: *Језичка слика стварности, Од језичке слике стварности ка говорнику, Од концептуализатора ка менталним конструкцијама*. Ту су, на крају, још и: *Индекс појмова, Литература, Речници, Извори* и резиме на енглеском језику. Сва три поглавља су испарцелисана, па прво садржи одјелке под насловима: *Категоризација, Концептуализација, Метифоризација, Навина и енциклопедијска слика стварности, Интуитивна слика стварности, Генерални фрејм, Концепти, Пројективни и стереотипни, Стереотипни versus концептни и Опис стереотипа*. Друго поглавље има пет дијелова. Први, под насловом *Стереотипни судбине у језичкој слици стварности Украјинаца и Срба*, садржи ове одјелке: *Доља, Доља – Недоља, Срећа, Талан, Усуд и Коб, Упоредна анализа семантике концепта, Тојолошке шеме стереотипа Доље и Судбине и Стереотипни Судбине у доба романтизма*. Други дио, под насловом *Стереотипни естетског комплекса код словенских народа*, садржи одјелке: *Концептуализација естетског комплекса, Етимолошки подаци и интентивни анализи, Контекстуална анализа, Асоцијативни прототипи и Асоцијативни експерименти*. Трећи дио, под насловом *Концептуализација боја у језичкој слици стварности*, садржи ове одјелке: *Начини концептуализације боја, Боје и фолклор, Сјај као пројективно обележје боје, Савремени примитиви, Боје у националним језичким сликама стварности и Пројективни versus стереотипни у категоризацији боја*. Четврти дио, под насловом *Гендерни стереотипни у језичкој слици стварности Украјинаца и Срба*, садржи следеће одјелке: *Гендер у концептуализацији вербалног стереотипа, Принципи гендерне улоге, Принципи гендерне идеологије, Принципи гендерне диференцијације, Принципи гендерне идентификације, Тојолошке шеме развоја гендерних стереотипа и Гендер у асоцијативном експерименту*. Последњи дио, под насловом *Стереотипни језика у језичкој слици стварности*, садржи одјелке: *Језик и вербални стереотипни, Метаязички концепти, Полифункционалности украјинског*

¹ Филолошки факултет, Београд, 2008, 308 стр.

Стереоти́пна Мо́ва, Концепти́ј језика као средста́ва консолидаци́је народа и Концепти́јвалне метафо́ре језика. Треће поглавље садржи два дијела. Први, под насловом *Стереоти́пна времена у језичкој слици стварности*, садржи следеће одјелке: *Когнитивнолингвистички приступи опису категорије времена и акционалности, Полидимензионалности временостиора у језичкој и научној слици света, Майирање времена сагледано кроз језичке метафо́ре, Стерепа времена и транспозиција глаголских времена у словенским језицима, Лимитивности и условности појма границе радње, Просјективна фаза одвијања радње, Функционално-семантичко поље просјективности, Фазна функција почетака радње, Интрајерминална фазна функција, Тачкаста концепција тока радње, Тачкаста функција краја радње, Фазна функција краја радње, Реализација резултативне функције уз дојунске семе, Ретројективна фаза одвијања радње и Закључак.* Други дио, под насловом *Стереоти́пна просјора у језичкој слици стварности*, садржи одјелке: *Крећање у хоризонталној равни, Крећање у вертикалној равни, Центрифугално-центрипетално крећање, Крећање у односу на унутрашњу зајремину, Крећање у односу на спољну зајремину, Крећање у односу на локализовану раван, Крећање у односу на спољни координатни систем и Закључак.*

Из самог именовања поглавља, и њихових мањих цјелина видљива је комплексна тема истраживања у овој монографији. Заиста се с правом може рећи да у српској лингвистици немамо још једно дјело које је у овој дисциплини равно монографији Људмиле Поповић. Сви појмови који се у овоме дјелу проучавају дефинисани су у кључу теоријског приступа истраживаној теми – когнитивнолингвистички приступ. Они основни већ су у првом поглављу дефинисани. У самом уводу аутор монографије др Људмила Поповић је истакла да је проучавајући проблем језичке слике свијета сачинила сопствени модел истраживања, при чему је дала и своје дефиниције основних јединица когнитивнолингвистичких истраживања: прототипа и стереотипа. Под појмом прототип она подразумева „најупечатљивији пример из личног искуства говорног лица који је похрањен у његовој епизодној меморији и одмерен према вредносној скали субјективног денотативног простора између позитивног и негативног пола“ (стр. 11). Под појмом стереотип она подразумева „асоцијативни прототип (тј. туђе искуство у вези са фрагментом екстралингвистичке стварности) чијим преузимањем говорник стиче фрагмент колективне традиционалне језичке слике света“ (стр. 11).

У анализи појединих стереотипа Људмила Поповић је давала поређења српских стереотипа са стереотипима у другим словенским народима, претежно са украјинским, а у неким случајевима поређење је вршено искључиво између српске и украјинске слике свијета. Тако је у оквиру другог поглавља описан стереотип судбине у језичкој слици стварности код Украјинаца и Срба. Налази су свакако занимљиви. Код Срба је стереотип судбине рашчлањен на центар и два пола. Судбина је у ствари центар, позитивни пол је срећа, а негативни усуд или коб. Према српском судбина у украјинском је *доља*, која може бити позитивно или негативно маркирана. С друге стране, концептуализација боја у језичкој слици стварности разматра се у руском, украјинском и српском језику. Овдје треба макар и у виду напомене скренути пажњу на детаљно обрађене стереотипе времена и простора у језичкој слици стварности у оквиру трећег поглавља, које запрема цијелу другу половину књиге. Ови описи су да-

ти уз сучељавање српске и украјинске ситуације. Међутим, иако је у српском језику проблем времена и простора у језику солидно обрађен, треба рећи да ово обимно поглавље не представља само новину тиме што смо добили поређење српске ситуације са оном у украјинском, што нисмо досад имали. Али детаљније представљање овога поглавља тражило би много простора, те се овом приликом читаоцу само указује на његов значај.

Књига *Језичка слика стварности* Људмиле Поповић представља лијеп допринос когнитивнолингвистичким истраживањима у нашој лингвистици. Њен допринос није само у томе што она представља први тако крупан истраживачки подухват кад је ријеч о феномену језичке слике свијета. Њен значај је прије свега у резултату који доноси. А према постигнутом резултату, као и према своме предмету, ова књига премашује национални значај. Уз то, поређење српских датости са украјинским, такође, представља новину. Увјерен сам да ће због свих својих квалитета ова књига бити добродошла свима оним који се буду бавили овом проблематиком у нас.

Срејко Танасић